

SÚBDITS O CIUTADANS?

JOSEP-MARIA TERRICABRAS

Girona, Espanya

1. La història està davant nostre

Ciceró va definir la història com la mestra de la vida. Certament, l'estudi de la història és una gran font de coneixement. De fet, el coneixement de la història, almenys de la pròpia, és imprescindible per a qualsevol ciutadà una mica informat, reflexiu i culte. A la història, però, ens hi podem acostar de diverses maneres: segons com ho fem, ens pot il·luminar; segons com, ens pot ofuscar. Ara voldria advertir contra dues maneres d'interpretar la història que tenen força predicament però que són errònies.

a) Alguns interpreten la història com si en ella s'hagués produït una decadència constant. Pensen que en el passat ja es van donar les formes més excel·lents de la vida en comú i que tota la història de la humanitat no és sinó la història d'una caiguda, d'una decadència; d'aquesta visió idíl·lica, en podríem dir la visió paradisiàca dels orígens: com si els humans haguéssim estat expulsats d'aquell paradís i, si un messies no ho ve a remeiar, no hi poguéssim tornar mai més.

b) La segona visió és contrària a aquesta: la defensen els que pensen que els orígens són difícils, primitius, bastos, i que la humanitat s'encamina de manera lenta i complexa, però també constant i inevitable, cap a una meta que tenim cada cop més a l'abast. Si la primera era la visió pessimista d'un paradís que ha entrat en crisi i decadència, aquesta segona és la visió optimista d'una humanitat que s'encamina cap al seu Eldorado, cada dia més a prop.

Totes dues visions em semblen ingènues i poc respectuoses amb la història real dels humans, que ha estat sempre una barreja ben difícil de destriar entre l'avenç i el retrocés o, si es vol, entre el progrés i el regrés. És cert que avui la visió progressista de la història ha entrat en una crisi profunda i que són molt pocs els que s'atreveixen a predicar-la sense cap matís. En un moment històric com el nostre, d'explotació econòmica i social, i d'incertesa política, en un moment de crisi terrible en continents sencers,

en un moment d'èxit de la violència irracional, del fonamentalisme polític, religiós i militar, la idea d'una humanitat que progressa de manera constant i imparabla no es troba pas en el seu punt més alt o més dolç. Potser per això mateix, l'altra visió de la història -la que parteix del mite d'un paradís originari- continua tenint predicament i s'ha convertit per a molts en aixopluc espiritual i en reserva d'esperança. Com si, atès que no ens podem refiar gaire del futur, almenys tinguéssim a mà un passat esplèndid al qual poguéssim recórrer.

Estic personalment d'acord a ser desconfiat amb tots aquells que ens anuncien el futur com un temps de progrés global i indiscutible. Trobo, però, que la malfeança que tenim quan mirem endavant, no ens hauria de portar a ser excessivament optimistes quan mirem enrere. Em sembla que el fet mateix de posar l'esperança en un passat llunyà ja no diu gaire a favor dels plantejaments d'aquells que ho fan. I és que si s'ha de recórrer massa sovint a l'àlbum de fotos per revivir les bones èpoques, és que potser el present i el futur -allò que més ens interessa i ens mou- no són gaire atractius. A més, el problema de la mirada retrospectiva s'agreuja quan un s'adona que el passat imaginat, a més de no ser recuperable, tampoc no és cert, que mai no va existir tal com és imaginat, que aquell passat idíl·lic és senzillament un passat idealitzat o, si es vol, un miratge.

Dic això perquè voldria anar en contra d'una idea falsa del passat que el presenta tan perfecte que sembla que ens hagi de poder servir de model per al present i per al futur. I això no és veritat. El món ha canviat massa, el món està canviant massa de pressa com per poder mirar cap al passat buscant-hi receptes per als nostres mals presents. No és pas això el que hem de fer. El que ens cal és ser capaços d'examinar i analitzar el present amb ulls molt crítics. Això ens farà adonar de les gravíssimes injustícies que s'hi cometien i, a partir d'aquí, hem d'ajuntar els nostres esforços, la nostra capacitat i la nostra imaginació per

trobar-hi solucions.

2. La responsabilitat política de tots

Per això és imprescindible que tots ens mobilitzem. No podem deixar els afers públics en mans només d'uns quants, d'uns grups, d'uns partits. La política és una tasca imprescindible, una tasca que pot ser feta -i que alguns fan- amb molta dignitat, encara que hi pugui haver polítics que s'aprofitin de la seva posició i de la confiança que els ha fet el poble. En qualsevol cas, ningú no pot desentendre's de la seva responsabilitat política. L'elecció d'uns representants no ens estalvia pas el treball polític que tots hem de continuar fent.

Precisament estem en un moment decisiu de la història en què hem de decidir si volem ser súbdits o ciutadans. Aquesta alternativa ara es presenta de manera molt diferent a com ho feia abans. Perquè fa cent anys, "súbdit" i "ciudadà" designaven dues categories socials molt diferents, reflectien una greu desigualtat social, i tothom que podia volia accedir a la condició de ciutadà: el súbdit era la persona econòmicament feble i socialment marginada que desitjava abandonar la seva trista posició i aconseguir millors condicions de vida, més benestar i més protagonisme social. Avui hi continua havent molts i molts pobres, maltractats i marginats. Ara bé, "súbdit" i "ciudadà" ja no designen dues categories socials ni tampoc els habitants del camp o de la ciutat, sinó que assenyalen dues categories morals: en molts casos, i en molts països, allò que distingeix el súbdit del ciutadà no són ja les condicions econòmiques i socials en què viuen o el lloc on viuen sinó la seva disposició moral, la seva capacitat de reacció política, la seva voluntat d'agafar el destí en les pròpies mans i de fer-ne alguna cosa. Avui hi ha molta gent benestant i rica que té ànima de súbdit; i molta gent pobre i marginada que es mou amb el coratge i l'esperit del ciutadà. Perquè ara el súbdit és el resignat, el frustrat, l'obedient, l'ajupit, encara que de vegades pugui viure relativament bé. El ciutadà, en canvi, és el que no es resigna sinó que lluita, el que participa en les decisions col·lectives, el que imagina i programa, el que s'associa i batalla -en àmbits petits o grans- per fer un entorn millor, encara que de vegades personalment no tingui mitjans de vida gaire bons. El que ens fa ciutadans avui és la nostra capacitat de compromís social i polític. Això ens posa a primera fila, això ens iguala. Perquè

llavors sabem que les solucions als nostres problemes també depenen de nosaltres. Sabem que els canvis són possibles, però que no es fan sols, que els canvis no depenen només d'eleccions democràtiques sinó de tota la feina i participació que porta a les eleccions i que continua després de les eleccions, sigui quin sigui el resultat electoral. El ciutadà és aquell que sempre està a l'aguait, sempre vigila i actua.

3. L'organització ciutadana

Per això s'ha de fomentar l'organització ciutadana. Les accions més eficaces no són mai aïllades, sinó aquelles que responen a projectes socials, culturals, econòmics i polítics de més gran abast. Els ciutadans han de reclamar el seu protagonisme actiu perquè els poders actuals entenguin a) que la democràcia no es pot reduir a la participació electoral -encara que aquesta sigui molt important-, sinó que ha d'impregnar tots els aspectes de la vida col·lectiva; i b) que la mateixa democràcia electoral no ha de caure necessàriament -tal com se'ns vol fer creure gairebé sempre- en una democràcia delegada, abdicada, substituïda -és a dir, en una democràcia segrestada per uns quants que converteixen la resta en súbdits-, sinó que ha de ser una democràcia representativa que mantingui en tot moment el principi que els ciutadans són sempre els subjectes de qualsevol poder.

Mentre l'actual sistema democràtic no s'encamina en aquesta direcció, no tindrem la civilitat instal·lada en el centre de la vida col·lectiva i no serem persones políticament civilitzades. De fet, encara no ho som. Aquesta seria una revolució enorme. És la revolució que tenim el dret d'esperar. I és la revolució que, al meu entendre, tenim l'obligació de forçar, perquè la nostra vida ha de ser una vida política, una vida de participació pública, una vida de compromís ciutadà. Són moltes les accions que es poden fer en aquesta direcció, des de les famílies, les escoles, les empreses, els grups de joves i de grans, des dels mitjans de comunicació, des del carrer, des de les esglésies i els partits polítics. Tots ens hem de renovar, i només ho aconseguirem si fem l'experiència d'una nova implicació en la vida col·lectiva. Perquè no hi hagi súbdits. Tant si vivim al camp com a la ciutat, la vida democràtica viva i renovada depèn de tots nosaltres, depèn que tots tinguem el coratge de voler ser ciutadans. I que finalment en siguem.